

Інституційний Репозитарій ТДАТУ як інформаційна система відкритого доступу до наукових публікацій

Журавська А. Г.,

*зав. відділом інформаційних технологій
та комп'ютерного забезпечення*

Відкритий і оперативний доступ до наукової інформації є важливою умовою проведення досліджень, стимулювання інновацій, спрямованих на розповсюдження знань.

Сучасні інформаційні технології стають ефективним засобом переведення паперових документів в електронну форму та дозволяють формувати принципово нові інформаційні ресурси, до яких у тому числі належать Інституційні Репозитарії (ІР) ВНЗ – електронні архіви відкритого доступу.[2]

Метою їх створення є:

- Надання відкритого доступу до публікацій науковців
- Збільшення рейтингу ВНЗ
- Поширення наукових матеріалів у науково-освітньому просторі
- Накопичення та зберігання е-документів наукового, навчального характеру

Електронні архіви служать реальними показниками якості університетів та демонструють наукову, соціальну та економічну значущість дослідницьких робіт і, таким чином, визначають науковий статус та суспільне значення вищого учбового закладу.[3]

З метою поширення інформації щодо розвитку науки і освіти ТДАТУ, наукова бібліотека активно взялася за організацію роботи зі створення власного Інституційного Репозитарію університету.

Робота над створенням відкритого архіву ТДАТУ ElarTSATU розпочалась у 2015 році. Ініціатором проекту виступила Наукова бібліотека ТДАТУ та отримала односторонню підтримку Вченої Ради університету. У травні 2015 року було

розроблено та затверджено «Положення про Інституційний Репозитарій ТДАТУ», в якому прописані загальні питання, призначення, склад і структура, основи організації та управління електронним архівом.

Основне призначення Інституційного Репозитарію ТДАТУ (ElarTSATU) – накопичення, систематизація та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, розповсюдження цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього суспільства.

Для створення електронного архіву була організована робоча група у склад якої увійшли директор НБ, начальник Центру інформаційних технологій, координатори (представники) від факультетів - заступники деканів з наукової роботи, провідні фахівці наукової бібліотеки та інженер НБ.

Робоча група вирішувала наступні питання:

- структура Репозитарію;
- критерії відбору документів, їх види та формат;
- процес прийняття документів;
- технічне і програмне забезпечення;
- управління електронним архівом та ін.

В якості платформи електронного сховища була обрана версія програмного продукту DSpace 5.3. Було вирішено розмістити Репозитарій на сервері наукової бібліотеки та присвоїти архіву єдине доменне ім'я - **tsatu.edu.ua** (<http://elar.tsatu.edu.ua/>).

На сьогоднішній день в структуру Репозитарію входять 14 колекцій та 37 спільнот:

- Історія Університету - «Alma Mater»;
- Наукова бібліотека;
- Інститут післядипломної освіти та порадиництва;
- Всі науково-дослідні інститути;
- Всі факультети, які включають в себе всі кафедри;
- Навчально-науковий інститут заочної та дистанційної освіти;

Крім того, до Репозитарію входять відокремлені структурні підрозділи ТДАТУ (коледжі):

- Мелітопольський коледж ТДАТУ;
- Бердянський коледж ТДАТУ;
- Василівський коледж ТДАТУ;
- Ногайський коледж ТДАТУ;
- Новокаховський коледж ТДАТУ;
- Орхівський коледж ТДАТУ.

Доступ до Репозитарію можливий через сайт наукової бібліотеки, що, зокрема, важливо для співробітників віддалених кафедр та студентів.

Отже, серед переваг Репозитарію для науковців, можна назвати можливість ознайомити світову спільноту з результатами власних досліджень, а для студентів – отримати вільний доступ до наукових та навчально-методичних матеріалів.

У вересні 2016 р. Інституційний Репозитарій отримав Міжнародний стандартний серійний номер (ISSN 2524-0714), який надає Репозитарію статус офіційного електронного видання. У цьому ж році електронний архів було зареєстровано у світових директоріях відкритого доступу OpenDOAR та ROAR.

У рамках Тижня **Відкритого доступу до знань наукова бібліотека** стала активним учасником руху **Open Access** та створила профіль **НБ** на сайті **Open International Access Week**, тим самим надала спільноті доступ до Інституційного Репозитарію ТДАТУ та Електронного каталогу бібліотеки.

У лютому 2016 року **НБ ТДАТУ** зареєструвала свої електронні ресурси (Інституційний Репозитарій, Електронний каталог) на корпоративному інформаційному порталі **Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – «Наука України: доступ до знань»**.

Як вже зазначалося раніше, електронний архів функціонує з травня 2015 р., але офіційна презентація ресурсу серед співробітників університету відбулася у вересні. Електронний архів є новим е-ресурсом для науковців нашого університету, саме тому з метою популяризації Інституційного Репозитарію,

наукова бібліотека провела цикл семінарів для викладачів «ElarTSATU - Електронний інституційний Репозитарій ТДАТУ».

Фахівцями відділу Інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення ведеться робота з наповнення відкритого архіву. За мірою надходження надаються консультації викладачам особисто, по e-mail та за телефоном. Подальше сприяння популяризації архіву, його наповнення, моніторинг та статистичний аналіз використання і сьогодні залишаються одним з головних завдань. На прохання авторів-викладачів, архівування публікацій в Репозитарій здійснюється бібліотекарем-депозитором. Адміністратор електронного архіву перевіряє матеріали на релевантність та поповнює Репозитарій документами. Для отримання можливості самоархівування автор повинен зареєструватися та отримати права користувача-депозитора у адміністратора ElarTSATU.

Репозитарій надає доступ до всіх матеріалів без виключення. На 1 листопада 2016 р. розміщено 960 публікацій співробітників кафедр та інших структурних підрозділів університету. Майже всі матеріали є частиною Електронної бібліотеки. Це статті та доповіді, монографії, дисертації та автореферати дисертацій, навчально-методичні матеріали, бібліографічні покажчики тощо.

Регулярно система ранжує всі розміщені матеріали за кількістю завантажень файлів, створюючи тим самим рейтинг найбільш популярних матеріалів і, відповідно, найбільш затребуваних авторів. При цьому оцінюється кількість завантажень за весь час існування Репозитарію.

Інформація про ТОП-десятку публікацій розміщується на сайті бібліотеки, незмінно привертаючи увагу викладачів. Моніторинг дозволяє також провести аналіз активності співробітників університету щодо поповнення Репозитарію.

Важливим фактором є також включення публікацій іноземними мовами, що розширює аудиторію користувачів і забезпечує можливість доступу зарубіжних дослідників.

Згідно статистичних даних, на 1 листопада 2016 р. у Репозитарії ТДАТУ переглянуто понад 37 тис. публікацій.

Аналіз статистики здійснюється як за рахунок можливостей DSpace 5.3, так і за допомогою налаштованого сервісу Google Analytics.

Для вдосконалення роботи електронного архіву фахівці наукової бібліотеки систематично вивчають досвід колег, переглядають публікації у фахових виданнях.

На засідання Методичної Ради був створений та затверджений «План розвитку Інституційного Репозитарію ТДАТУ на 2016-2017 рр.», в якому прописані всі напрямки роботи для повноцінної роботи електронного архіву, його популяризації в університеті та науково-освітньому просторі.

Основними перспективами розвитку Інституційного Репозитарію є:

- Активне наповнення відкритого архіву публікаціями викладачів
- Реєстрація в пошуковій системі BASE
- Реєстрація у міжнародних директоріях
- Очолення провідних місць у міжнародному рейтингу університетів Webometrics Ranking of World's Universities

Слід зазначити, що Репозитарій ТДАТУ виконує стратегічно важливі для університету функції, серед яких:

- інтеграція наукових публікацій у світовий науковий простір;
- визначення якості проведених наукових досліджень;
- сприяння науково-дослідницькому процесу;
- сприяння зростанню популярності університету шляхом представлення його наукової продукції у глобальній мережі;
- збільшення цитованості наукових публікацій працівників ТДАТУ шляхом забезпечення вільного доступу до них за допомогою Інтернету.

Таким чином, створення Інституційного Репозитарію університету та його формування працями науковців, викладачів та співробітників вищого навчального закладу переходить на якісно новий рівень, коли обмежений доступ через електронний каталог змінюється на вільний доступ через Інтернет.

Список використаних джерел

1. **Бакуменко Л.** Корпоративні інституціональні репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів : відкритий доступ до наукових публікацій / Л. Бакуменко // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 10. – С. 18–21.
2. **Захарова Г. М.** Открытый доступ в действии : репозиторий вуза / Г. М. Захарова, И. С. Солдатенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2010&num=5&art=5>. – Загл. с экрана.
3. **Назаровец, С.А.** Поддержка открытого доступа к библиотековедческим Интернет-ресурсам в Украине: декларации и реальность[Текст] / С.А. Назаровец // Научные и технические библиотеки. - 2013. - № 9. - С.21 - 28.
4. **Road – Directory of open access scholarly resources** [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://road.issn.org/issn/2524-0714-elektronnij-institucijnij-repozitarij-tavrijs-kogo-der-avnogo-agrotehnologi-nogo-universitetu#.WDQ0m9KLSUk> . - Назва з титул. екрана.
5. **Open Access International Week** [Електронний ресурс].
Режим доступу:
<http://www.openaccessweek.org/profile/NaukovabibliotekaTDATU> . - Назва з титул. екрана.
6. **The Directory of Open Access Repositories – OpenDOAR** [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.opendoar.org>. - Назва з титул. екрана.